

CYKL | ŚWIAT FILMU
GRUPA WIEKOWA | SZKOŁA PODSTAWOWA 4–6
PRZEDMIOT | JĘZYK POLSKI

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE DLA NAUCZYCIELA

SCENARIUSZ LEKCJI

opracowanie: Paulina Krześniak

FILM | „ZESTAW FILMÓW KRÓTKICH: KINO NIEME”

FILM | „WJAZD POCIĄGU NA STACJĘ W CIOTAT”

Francja 1896, 1 min, reż. Auguste Lumière, Louis Lumière

FILM | „NIAGARA”

USA 1912

FILM | „PODRÓŻ DO KRAINY NIEMOŻLIWOŚCI”

Francja 1904, 6 min, reż. Georges Méliès

FILM | „KARMIE NIE DZIECKA”

Francja 1895, 1 min, reż. Auguste Lumière, Louis Lumière

FILM | „MŁODY SHERLOCK HOLMES”

USA 1924, 44 min, reż. Buster Keaton

FILM | „POLEWACZ POLANY”

Francja 1895, 1 min, reż. Auguste Lumière, Louis Lumière

Trudno dziś dociec, gdzie naprawdę – i kiedy – odbył się pierwszy seans filmowy w dzisiejszym rozumieniu. O pierwszeństwo ubiegają się Stany Zjednoczone, Francja, Anglia, Rosja i Polska. Każdy z tych krajów ma swoich pionierów rejestracji ruchu, każdy ma swoje racje, dowodząc wyjątkowości rozwiązań technicznych; każdy wreszcie mówi prawdę, twierdząc, że bez jego wkładu nie byłoby dziś kina. Szeroka dostępność techniki pod koniec XIX w., zaowocowała wieloma odkryciami. Jednakże tylko w jednym przypadku – we Francji – pokaz zarejestrowanego ruchu miał charakter publicznej, płatnej prezentacji dla wielu widzów. Seans w Grand Cafe na bulwarze Kapucynów

stał się pierwszą prezentacją kinematografu – czyli ruchu zarejestrowanego; pierwszym manifestem nowej sztuki – bo przecież w wypadku „Polewacza polanego”, „Fałszywego kaleki” czy „Mechanicznej wędliniarni” można mówić już o pierwocinach fabuły i aktorstwa. Kinetoskop Thomasa Edisona w USA przeznaczony był dla jednego widza, technicy filmowi z Brighton robili eksperymenty ze światłem, Rosjanie zapisywali poszczególne fazy ruchu w celach naukowych, a na ziemiach polskich Kazimierz Prószyński budował kolejne kamery i testował różne nośniki obrazu. Tylko bracia Lumière – „piratując” rozwiązania Edisona – zdecydowali się na pokaz dla wielu widzów, rozwiązyali też techniczny problem równomiernego przesuwu taśmy, co pozwoliło na pokazanie stabilnego obrazu na ekranie. Choć – jak głosi legenda – nie wierzyli w przyszłość swojego wynalazku, twierdząc, że jest on tylko jarmarczną ciekawostką...

Człowiekiem, który zobaczył w kinematografie coś więcej, był fotograf z Montreuil pod Paryżem – Georges Méliès. Stworzył pierwszą w świecie fabrykę snów, wytwórnię filmową „Star Film”. Jego znak filmowy – gwiazda – umieszczany był na różnych rekwizytach ekranowych, co miało ponoć chronić jego dzieła przed piractwem; w tamtych czasach nikt nie wypożyczał kopii filmu. Właściciel kina kupował filmy na metry, płacąc „od długości”, i stawał się jedynym dysponentem posiadanego dzieła. Dlatego też nie można ustalić, czy Méliès stworzył 200 czy 400 filmików; mutacje tytułów i przemontowania kopii były bowiem na porządku dziennym. Jemu jednak, jego wierze w przyszłość wynalazku Lumière'ów, zawdzięczamy zaistnienie pierwszego studia filmowego, przemysłowej niemalże produkcji filmów – i w rezultacie popularyzację kina jako rozrywki masowej. Gdyby nie on, zapomniany pod koniec życia i biedujący, nie byłoby masowej publiczności. Gdyby nie jego feerie – nie byłoby zapotrzebowania na coraz to nowe i nowe wizje ekranowe, nowe sny, przeżywane wciąż i wciąż przez publiczność we wszystkich salach kinowych świata...

Wszyscy wielcy komicy ekranu, zaczęli od krótkich form, krótkiego metrażu, w którym udoskonalili narrację anegdoty, pojedynczej sceny czy krótkiej opowiadki, nieobudowanej jeszcze głębszą refleksją nad otoczeniem. Tworzyli swoje postacie, montując je z najróżniejszych elementów zapożyczonych od tych, którzy rozbawiali widzów przed nimi. Chaplinowski tramp czy Keatonowski twardy sobieradek – obaj wyrosli z tego samego kręgu postaci wiedzących, że tylko na sobie samym można polegać, że tylko sobie samemu można do końca ufać. Potrafili znaleźć dowcip i urok w każdej, najmniejszej nawet chwili. Ba, potrafili coś więcej – przekazać to nam... Dlaczego dziś nikt nie potrafi stworzyć tak fascynującej wspólnoty śmiechu?

[tekst: Grzegorz Pieńkowski]

HISTORIE OPowiedziane BEZ SŁÓW. W KINIE PRZED STU LATY

Temat lekcji

Historie opowiedziane bez słów. W kinie przed stu laty.

Czas trwania lekcji

2 × 45 min

Cele lekcji

Podczas lekcji uczeń:

- zdobywa wiedzę na temat początków kinematografii – pierwszych technik filmowych, filmów i nazwisk ich twórców;
- poznaje korzenie jednej z najpopularniejszych obecnie rozrywek;
- poznaje konwencję kina niemego;
- próbuje wczuwać się w sytuacje innych osób, czasem bardzo odmiennych pod względem odczuwania i wyrażania emocji lub geograficznego i historycznego oddalenia;
- przedstawia swoje poglądy i prowadzić dyskusje – argumentuje, wnioskuje, formułuje sądy.

Powiązanie z podstawą programową

Podczas lekcji uczeń:

- rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury, teatru, filmu, muzyki, sztuk plastycznych i audiowizualnych (język polski);
- wyodrębnia elementy składające się na spektakl teatralny (gra aktorska, reżyseria, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty, muzyka); wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska, muzyka); wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego) (język polski);
- świadomie i z uwagą odbiera filmy, koncerty, spektakle, programy radiowe i telewizyjne (język polski);
- rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gest, mimika, postawa ciała) (język polski);
- rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych (historia);
- wymienia nowe idee polityczne i zjawiska kulturowe, w tym początki kultury masowej i przemiany obyczajowe (historia).

Metody i formy pracy

Podczas lekcji nauczyciel wykorzystuje następujące metody i formy pracy z uczniem:

- elementy dramy
- quiz
- wykład
- pogadanka
- dyskusja kierowana
- praca z klasą i w grupach

Środki dydaktyczne

Podczas lekcji nauczyciel wykorzystuje następujące środki dydaktyczne:

- zestaw filmów krótkometrażowych
- film „Podróż na Księżyc” Georges’a Mélièsa
- teledysk do piosenki „Tonight, Tonight” zespołu The Smashing Pumpkins
- karteczki z tytułami obejrzanych filmów
- komputer z dostępem do internetu i projektor lub tablica multimedialna

Przygotowanie do lekcji

Lekcje powinny się odbyć po obejrzeniu zestaw filmów krótkich „Kino nieme”. Przed zajęciami nauczyciel znajduje film „Podróż na Księżyc” Georges’a Mélièsa (<https://www.youtube.com/watch?v=cOTQHCCTJ8o>) i teledysk do piosenki „Tonight, Tonight” (<https://www.youtube.com/watch?v=NOG3eus4ZSo>), a także przygotowuje losy z tytułami obejrzanych filmów (patrz s. 2, 4).

PRZEBIEG LEKCJI

Wprowadzenie

Nauczyciel podaje temat lekcji, a następnie wyświetla teledysk do piosenki „Tonight, Tonight” zespołu The Smashing Pumpkins. Pyta, do którego z obejrzanych filmów niemych podobny jest wideoklip pod względem stylistyki. Uczniowie powinni przypomnieć sobie „Podróż do krainy niemożliwości” Georges’a Mélièsa. Prowadzący informuje klasę, że odtworzy teraz film „Podróż na Księżyc” Mélièsa, który stanowił bezpośrednią inspirację autorów teledysku. Po obejrzeniu filmu zachęca uczniów, by zastanowili się:

- Czy opowieść Mélièsa wydaje się ciekawa dla dzisiejszego widza?
- Czy mogłaby stać się tematem współczesnego filmu?
- Co w filmie podobało się uczniom najbardziej?
- Co ciekawego w motywie przedstawianym przez Mélièsa mógł zobaczyć współczesny zespół rockowy (należy tak pokierować dyskusją, by uczniowie stwierdzili, że twórcy teledysku dostrzegli m.in. ciekawą formę ukazania zjawisk fantastycznych czy też futurystycznych, jakby z pogranicza marzenia sennego)?

Realizacja tematu

Po takim wprowadzeniu nauczyciel przedstawia uczniom kilka najważniejszych wiadomości o początkach kina. Uświadamia, że w pierwszych latach po wynalezieniu kinematografu ogromne zainteresowanie widzów wzbudzała sama możliwość rejestrowania i odtwarzania ruchomego obrazu. Zwraca uwagę, że pierwsze projekcje miały zupełnie inny charakter niż współczesne: widzowie płacili za bilety po to, żeby zobaczyć niezwykłą nowinkę techniczną, a dopiero z czasem odkryto w kinematografii narzędzie służące do opowiadania historii, które zaczęły być uważane za sztukę. Odwołując się do oglądanej przez dzieci „Podróży na Księżyc”, nauczyciel przywołuje postać Mélièsa, który – dzięki odkryciu, że kinematograf może służyć do tworzenia fabularnego widowiska filmowego – uważany jest za wynalazcę reżyserii.

Informacje, które mogą okazać się przydatne dla nauczyciela:

- „Wyjście robotnic z fabryki w Lyonie w Paryżu” (1895) – pierwszy film braci Lumière
- „Polewacz polany” – pierwszy film braci Lumière zawierający fabułę (mały urwis sprawia, że ogrodnik sam polewa się wodą)
- „Podróż na Księżyc” (1902) – film uważany za najważniejszy w karierze Georges’a Mélièsa, francuskiego karykaturzysty, iluzjonisty, producenta i reżysera filmowego, który wynalazł technikę stop-klatki umożliwiającą kręcenie filmów w formie kilku następujących po sobie scen, nagrywanych po pauzie

Nauczyciel dzieli klasę na sześć grup. Przedstawiciel każdego zespołu losuje karteczkę z tytułem filmu. Zadanie polega na tym, by przypomnieć sobie dany film – fabułę, bohaterów, szczególnie efektowne czy charakterystyczne gagi – i przygotować niemą scenkę, która naprowadzi pozostałych kolegów na tytuł obrazu. W razie potrzeby nauczyciel pomaga uczniom w porządkowaniu informacji. Prowadzący prosi uczniów, żeby wczuli się w rolę twórców filmu i zastanowili się, jakie środki musieli oni wykorzystać, chcąc zainteresować widza historią opowiadaną bez słów. Każda grupa prezentuje efekt swojej pracy, podczas gdy zadaniem pozostałych jest odgadnięcie, o jaki film chodzi (osobę, której uda się odgadnąć najwięcej tytułów, warto nagrodzić). Nauczyciel zwraca uwagę, by uczniowie obserwujący występujących kolegów, postawili się w sytuacji widzów sprzed wieku i spróbowali dostrzec różnicę w odbiorze dzieła niemego i takiego, które wspomaga się słowem mówionym.

Nauczyciel prosi uczniów, żeby podzieli się swoimi doświadczeniami jako twórcy i widzowie niemych filmów. Kieruje rozmową pomocniczymi pytaniami: w jaki sposób reżyserzy i aktorzy rekompensowali brak dźwięku (nauczyciel może tu naprowadzić uczniów na bogatą mimikę i ekspresję ciała, wyrazistą gestykulację, komizm sytuacyjny, gagi), czy środki charakterystyczne dla filmów niemych są obecne w kinie współczesnym (można tu przywołać gatunek sitcomu), czego wymaga film niemy od widza, w czym przeszkadza brak dźwięku i co można dzięki niemu osiągnąć.

Prowadzący przybliży uczniom sylwetkę Bustera Keatona, którego film widzieli. Zmarły w 1966 r. Buster Keaton to amerykański aktor, komik i reżyser. Syn aktorów komediowych, w wieku dwudziestu kilku lat był już doświadczonym aktorem komediowym. Nazywany „człowiekiem o kamiennej twarzy” zrealizował m.in. takie filmy jak: „Rzeźnik” (1917), „Jeden tydzień” (1920), „W teatrze” (1921), „Policjanci” (1922), „Młody Sherlock Holmes” (1924), „Człowiek z kamerą” (1928).

Nauczyciel naprowadza rozmowę na temat filmów Keatona. Pyta uczniów, który z filmów podobał im się najbardziej i co w tych filmach było dla nich najciekawsze: opowiadana historia, gra aktorska, gagi, a może dekoracje.

Podsumowanie tematu

Na koniec lekcji nauczyciel zachęca uczniów do dyskusji na temat: „Czy słowo mówione jest konieczne we współczesnym filmie?”. Prosi, by uczniowie zwracali uwagę na dobór argumentów przemawiających za ich stanowiskiem, a także zachęca do powoływania się na własne doświadczenia filmowe. Pyta, czy znają współczesne dzieła filmowe ograniczające lub eliminujące słowo mówione.

Praca domowa

Wykonaj jedno z zadań.

- Napisz opowiadanie, które mogłoby stać się podstawą scenariusza filmu niemego. Wymyśl sytuację, która będzie ciekawa dla widza bez towarzyszenia słowa mówionego.
- Zdaniem Georges’a Mélièsa „kino jest sztuką diabelską, która dzięki trikom oraz efektem specjalnym uwalnia od fizycznych ograniczeń i pozwala wywołać uczucie nadprzyrodzoności”. Czy zgadzasz się z opinią pierwszego reżysera? Zastosuj formę rozprawki.